

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zásada ne bis in idem a odpírači služby - část. II (argumentace Ústavního soudu)

Pokud trestní zákon v ustanovení § 269 odst. 1 stanoví podstatně přísnější trest pro toho, kdo nenastoupí vojenskou službu s úmyslem vyhnout se jí trvale, je podle Ústavního soudu nepřijatelné vykládat toto ustanovení tak, že trvale je vlastně dočasně či krátkodobě. Při takovém výkladu by četnost trestných činů byla určována vlastně počtem povolání ke službě, které orgán vojenské správy vydá či nevydá.

Jak již bylo dříve zmíněno, Ústavní soud zaujal naprosto odlišné stanovisko. Podle jeho názoru, zejména vyjádřeném v nálezu sp. zn. IV. ÚS 81/95, je opětovné odsouzení za trvalé odmítání vykonávání vojenské či civilní služby porušením zásady ne bis in idem vyjádřené v čl. 40 odst. 5 Listiny a v čl. 4 odst. 1 protokolu č. 7 k Úmluvě. Pokud trestní zákon v ustanovení § 269 odst. 1 stanoví podstatně přísnější trest pro toho, kdo nenastoupí vojenskou službu s úmyslem vyhnout se jí trvale, je podle Ústavního soudu nepřijatelné vykládat toto ustanovení tak, že trvale je vlastně dočasně či krátkodobě. Při takovém výkladu by četnost trestných činů byla určována vlastně počtem povolání ke službě, které orgán vojenské správy vydá či nevydá. I po odsuzujícím rozsudku za první takový čin je možné doručit povolávací rozkaz nový, jeho neuposlechnutí však nelze hodnotit jako nový trestný čin, byl-li v předchozím soudním řízení zjištěn úmysl nenastoupit službu trvale. Pachatel při dalším povolání pouze setrval na své dříve projevené vůli službu nenastoupit. Jde tedy o stejné jednání i stejný následek a tedy o totožný a nikoliv nový skutek. Tuto totožnost nemůže narušit změna v jednotlivých okolnostech, které skutek individualizují, v daném případě tedy povolání v jiné době a do jiného místa.

Nález sp. zn. I. ÚS 184/96 se týká trestného činu vyhýbání se výkonu civilní služby podle § 272c odst. 1 TZ. V této věci stěžovatel jako osoba povinná vykonat civilní službu sice začal tuto službu dne 10.10.1990 vykonávat, avšak poté dospěl k závěru, že se ve skutečnosti jedná o službu, která je přímo odvozená od služby vojenské a začal pocítovat vnitřní morální zábrany k jejímu výkonu. Jeho žádost o zproštění civilní služby byla zamítnuta. S ohledem na to, že svědomí mu nedovolovalo tuto službu dále vykonávat, rozhodl se ji dne 9.2.1991 trvale opustit, aniž k tomu měl úřední svolení. Stěžovatel byl rozsudkem Okresního soudu v K. ze dne 10.7.1991 uznán vinným trestným činem vyhýbání se výkonu civilní služby podle § 272c odst. 1 TZ. Stěžovatel civilní službu ani nadále nevykonával. Nový povolávací příkaz neobdržel. Rozsudkem Okresního soudu v K. ze dne 10.4.1992 byl stěžovatel opět uznán vinným trestným činem vyhýbání se výkonu civilní služby podle § 272c odst. 1 TZ za jednání spočívající v tom, že v době od 11.7.1991 do 10.4.1992 se neustále vyhýbal výkonu civilní služby. Odvolání stěžovatele bylo zamítnuto jako nedůvodné. Ministr spravedlnosti podal proti poslední uvedenému rozhodnutí stížnost pro porušení zákona ve prospěch stěžovatele s tím, že pokračování ve vyhýbání se výkonu civilní služby již nelze hodnotit jako nový trestný čin. Nejvyšší soud vyslovil porušení zákona v nesprávné kvalifikaci skutku, napadené rozhodnutí odvolacího soudu nezrušil. Stěžovatel podal ústavní stížnost a v ní namítá porušení čl. 40 odst. 5 Listiny, jakož i čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

Nejvyšší soud se k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že trestné činy podle §§ 272c i 272d TZ jsou podle jeho názoru trestnými činy trvajícimi, které spočívají ve způsobení a udržování protiprávního stavu a jsou páchany po celou dobu, po kterou protiprávní stav trvá. Tyto trestné činy jsou dokonány v okamžiku, kdy pachatel v úmyslu uvedeném v §§ 272c, 272d např. odpírá konat civilní službu, resp. kdy bez povolení opustí místo výkonu služby či bez povolení se zdržuje mimo toto místo. Protiprávní stav tímto jednáním vzniklý může trvat dodnes, pokud mezitím nebyl příslušným orgánem povinnosti

konat civilní službu zproštěn. Nejvyšší soud se odvolal též na § 12 odst. 11 TŘ, podle něhož mezníkem, který u trestných činů trvajících odděluje jeden trestný čin od následujícího, je sdělení obvinění. Pokračuje-li obviněný v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek. Proto pokud stěžovatel i po vyhlášení rozsudku bez povolení nevykonával civilní službu stále v úmyslu se takové službě vyhnout, začal páchat nový skutek.

Ústavní soud dospěl k závěru, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti musí vycházet z čl. 40 odst. 5 Listiny, který je obsahově shodný s § 11 odst. 1 písm. f) TŘ. Naproti tomu § 12 odst. 11 TŘ stanoví určité meze základního práva podle čl. 40 odst. 5 Listiny, což se sice může stát cestou zákona, avšak při šetření podstaty a smyslu základního práva. Zásada ne bis in idem nalezla své místo též v čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Toto ustanovení podle názoru Ústavního soudu neumožňuje takové uvolnění striktního výkladu či omezení základního práva podle čl. 40 odst. 5 Listiny, jak to činí § 12 odst. 11 TŘ.

Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že dalším odsouzením obviněného byl porušen zákon zejména ve vztahu k ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) TŘ.

Ústavní soud závěrem konstatuje, že argumentace Nejvyššího soudu, že § 12 TŘ lze s úspěchem použít proti řádné aplikaci § 11 odst. 1 písm. g) TŘ, tedy proti aplikaci zásady ne bis in idem, která patří mezi základní lidská práva, je protiústavní. § 11 TŘ upravuje otázky nepřipustnosti trestního stíhání a § 12 jen výklad některých pojmů.

Podobné závěry jsou vyjádřeny v nálezech sp. zn. IV. ÚS 82/97, sp. zn. I. ÚS 322/96 a I. ÚS 400/97. Je zajímavé, že Ústavní soud vylučuje opětovný postih nejen za trestné činy nenastoupení ať už služby v ozbrojených silách nebo civilní služby v úmyslu trvale se jí vyhnout, ale i za trestné činy vyhýbání se výkonu civilní služby podle §§ 272c odst. 1 a 272d odst. 3 TZ, které výslovně znak „trvale“ neobsahují. Na slovu „trvale“ totiž založil svůj výklad, že to neznamená dočasně či krátkodobě, když právě ono „trvale“ udržuje totožnost skutku. Uvedené trestné činy vyhýbání se výkonu civilní služby obsahují úmysl pouze vyhnout se výkonu civilní službě, úmysl tedy nemusí zahrnovat trvalé vyhnutí se službě.

Také se mi zdá zajímavým, že Ústavní soud považuje ustanovení § 12 odst. 11 TŘ za omezující základní právo podle čl. 40 odst. 5 Listiny. Přitom se toto ustanovení ve výše uvedených případech, kdy jím bylo argumentováno, vůbec neuplatní. Trestné činy podle §§ 272c odst. 1 a 272d odst. 3 TZ nejsou trestnými činy trvajících, na které se aplikuje § 12 odst. 11 TŘ. Trvajících trestný čin je takový, kterým pachatel vyvolá protiprávní stav a pak jej udržuje anebo udržuje protiprávní stav, aniž zákon vyžaduje, aby jej také vyvolal. Podstatným rysem trvajících trestného činu je, že se tu postihuje právě ono udržování protiprávního stavu. Trvajících trestný čin nesmí být zaměňován s trestnými činy, k jejichž zákonným znakům náleží jen způsobení, nikoli však udržování protiprávního stavu. V těchto případech je pro společnost nejnebezpečnější způsobení protiprávního stavu, zatímco u trestných činů trvajících se stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost postupem doby buď nemění, nebo se dokonce zvětšuje tím více, čím déle čin trvá (O. Novotný a kol.: Trestní právo hmotné I. Obecná část, 3. vydání, Codex Praha 1997, str. 66). Trestný čin vyhýbání se výkonu civilní služby podle § 272c odst. 1 al. 2 TZ je dokonán okamžikem, kdy pachatel odepřel konat civilní službu; podle § 272d odst. 3 TZ pak okamžikem, kdy pachatel v úmyslu vyhnout se civilní službě bez povolení opustil místo jejího výkonu, nebo uplynutím doby odůvodněné nepřítomnosti, pokud se pachatel ve stejném úmyslu nevrátil do místa výkonu civilní služby, bez ohledu na skutečnou délku doby nepřítomnosti (O. Novotný a kol.: Trestní právo hmotné II. Zvláštní část, 3. vydání, Codex Praha 1997, str. 244-246). Pro společnost nebezpečné je právě způsobení protiprávního stavu, tedy to, že pachatel odepřel konat civilní službu nebo tuto službu odepřel nebo se nevrátil, nikoli jak dlouho tento stav trval. Proto tyto trestné činy nejsou trestnými činy trvajících, na které se vztahuje § 12 odst. 11 TŘ. při opětovném vyhýbání se výkonu civilní služby půjde o samostatné trestné činy, tedy o opakování trestného činu vyhýbání se výkonu civilní služby.

Další články:

- [Zkreslené vzpomínky v trestním řízení vedeném pro pohlavní zneužívání](#)
- [Přenositelnost důkazů z daňového do trestního řízení](#)
- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námitky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)
- [Novela § 196 trestního zákoníku: racionální korekce, nebo oslabení ochrany dítěte?](#)